

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen
STVK01 HT09
Handledare: Ted Svensson

VITRYSSLAND

Demokratiseringsprocessen sedan självständighet fram till idag.
- Hur stat, civilsamhälle och president verkar för demokratisering.

Anton Gymark
19850924-3971

Abstract

Syftet är att analysera och undersöka verkan hos tre faktorer inom demokratiseringsprocessen i Vitryssland. Uppsatsens tre förklaringsfaktorer är stat, civilsamhälle och president. Analysen av dessa förklaringsfaktorer behandlar tiden från självständighet 1991 fram till idag. Materialet i uppsatsen består av böcker främst hämtade från kursen *democratization* vid lunds universitet och vetenskapliga artiklar som behandlar demokratiseringsforskning. Delar av artikelmaterialet behandlar även specifikt fallet Vitryssland. Uppsatsens första del består av en teoridel där demokratiseringsteorier kring stat/president och civilsamhälle presenteras med inriktning på fallet Vitryssland. Den andra delen består en analysdel där den vitryska staten, det vitryska civilsamhället och den vitryska presidenten ägnas var sitt analysavsnitt. Uppsatsen avslutas med ett avsnitt döpt resultat och slutsatser där det viktigaste resultat som framkommit i uppsatsen sammanfattas och där uppsatsens frågeställning besvaras. Uppsatsens frågeställning är; *Vilken inverkan har civilsamhället, staten och presidenten haft på Vitrysslands demokratiseringsprocess under den post-kommunistiska perioden?* Slutsatserna som dras är att den Vitryska staten kontinuerligt motarbetar framväxten av ett civilt samhälle. Statens tydligaste inverkan på demokratiseringsprocessen kännetecknas av förtryck och underminering av oppositionens organisatoriska kapacitet, tystande den oberoende massmedian och förstörda möjligheter för *"nongovernmental organisations"* (NGO;s). Slutsatserna för civilsamhället är att det mycket begränsade utrymmet som ges för civil aktivitet effektivt stoppar den civila trycket för demokratisk utveckling i landet. Presidenten Lukasjenka skapar p.g.a. sin närmast obegränsade makt en fullkomligt centraliserad stat med stenhård civil kontroll, håller oliktankande borta från politiska beslut och befäster sin position som landets enväldshärskare.

Innehållsförteckning

1 Problematisering/introduktion	4
1.1 Frågeställning	4
1.2 Struktur	2
1.3 Metod	5
1.4 Material	7
1.5 Avgränsning	7
2. Teoridel	8
2.1 Teori: Demokratiseringsprocess Stat/President	8
2.2 Teori: Demokratiseringsprocess Civila samhället	12
3. Analysdel: Vitryssland och demokratiseringsprocess	15
3.1 Analys: Staten	15
3.2 Analys: Civila samhället	18
3.3 Analys: President	21
4. Resultat och slutsatser	24
5. Referenslista	27

1. Problematisering - Introduktion

Efter kollapsen av sovjetunionen och Vitrysslands självständighet 1991 startade en kortvarig period av relativ demokrati i landet. Kort efter det första allmänna valet 1994 började landet röra sig mot en form av post-kommunistisk auktoritär stat. I samma allmänna val startade även Alexander Lukasjenka sitt presidentskap vilket han fortfarande innehar (Freedom House). De vitryska väljarna ställdes den 26 november 1996 inför en folkomröstning som i grunden skulle förändra och riva upp den vitryska konstitutionen. Valet stod mellan en president med i stort sätt obegränsad makt och bestämmande eller en fortsatt lagstiftande församling, direktvalda och utsedda genom folkets röster till att ha verkställande regeringsmakt. Denna folkomröstning har senare gått till historien som den tidpunkt som det Vitryska folket röstade igenom alternativet där presidenten gavs ett enormt mandat. Samtidigt gav de sitt medgivande till en ny era av postsovjetiskt styre i landet (Eke, Kuzio 2000: 523). Östeuropa och dess postkommunistiska stater har sedan självständigheten 1991 gått vitt skilda vägar i sin politiska utveckling. Länderna har i stort rört sig över hela skalan från auktoritärt till demokratiskt styre. Östeuropas stater kan kanske också sägas vara ett starkt exempel på att när diktaturer faller så är det inte något som per automatik leder till demokrati (Grugel 2002:162). Vitryssland vars rykte säger att landet skulle vara Europas sista diktatur är ett väldigt träffande fall i den östeuropeiska floran av stater som rört sig mellan styrelseskick. Ett exceptionellt fall som inte bara rörts sig från sovjetimperiets skugga, stått med båda fötterna i landets första fria val 1994 och varit på väg mot demokrati, utan även rört sig från en auktoritär regim till en annan.

Det problem som jag vill belysa i min uppsats är vilka faktorer som kan ha lett fram till Vitrysslands utfall. Mina tre potentiella förklaringsfaktorer som närmare granskas och analyseras är civilsamhället, staten och presidenten. Det är deras roller i Vitrysslands politiska utfall som fokusen ligger på.

1.1 Frågeställning

Genom att teori och empiri är frågeställningen formulerad så här;

Vilken inverkan har civilsamhället, staten och presidenten haft på Vitrysslands demokratiseringsprocess under den post-kommunistiska perioden?

1.2 Struktur

Uppsatsen följer en enkel struktur och är tänkt att underlätta för läsaren att hänga med genom arbetet. Först följer en genomgång av Metod och material och därefter avgränsning. Efter det följer teoriavsnitten där den teoretiska grund som uppsatsens analys vilar på presenteras och diskuteras. Utrymmet för dessa teoridelar är generöst vilket gärna får uppfattas som ett försök att betona dessa demokratiseringsteoriernas relevans. Teoriavsnittet är bärande för hela uppsatsen och följaktligen så vilar som sagt analysdelen tungt på de teoretiska diskussioner som presenteras först. Därav tanken att ge så mycket plats åt teorin. Efter att teoriavsnitten med stat/president och civilsamhälle följer analysen. Det är då själva fallet börja analyseras. Analysen sker i tre delar. Först analys av staten där statens inverkan på demokratiseringsprocessen diskuteras, därefter President Alexander Lukasjenka och den aktörens inverkan och roll, och till sist analys av civilsamhället. Dessa analyser går ut på att hitta och försöka förstå vilken inverkan dessa olika faktorer haft på demokratiseringsprocessen i Vitryssland under den post-kommunistiska perioden. Förhoppningen är att läsaren ska finna det lätt att hänga med och förstå resonemangen och samtidigt uppleva att respektive teoriavsnitt ger dem stöd i läsningen av respektive analysdel. Till sist uppmärksammas resultatet i uppsatsen i avsnittet resultat och diskussion. Där dras det viktigaste slutsatserna och en sammanfattning görs av det resultat som kommit fram och svaren på frågeställningen läggs fram. Avslutningsvis följer uppsatsens referenser.

1.3 Metod

Uppsatsens forskningsfråga och själva upplägg bygger på teorier som inom demokratiseringsforskning diskuterar de tre huvudpunkter som satts upp i uppsatsen. Civilsamhället, staten och presidenten. Själva problemformuleringen är tänkt att operationaliseras genom att analysera dessa tre förklaringsfaktorer med stöd från teorier som fokuserar på staten, civilsamhällets och presidentens roll i både prodemokratiska och antidemokratiska processer.

Processer som pågått under post-kommunistiska perioden och fortfarande pågår.

Arbete består av en fallstudie. Besvarandet av frågan kommer att ske konstruktivt förklarande med tre förklaringsmodeller där stat/president och civilsamhälle utgör dessa teorier. Analysen av staten och presidentens roll kommer båda att hämta stöd ur en och samma teori som jag kallar för demokratisering, staten/presidenten. Anledningen är främst att dessa två analysenheter går in i varandra och flätas samman i så hög grad att det skulle bli problematiskt att skapa två skilda teorier åt dem. I en diktatur, som Vitryssland mestadels kunnat betraktas som är presidentens roll ofta väldigt tydlig och stark. Det blir därför väldigt vanligt förkommande när man studerar statens roll att presidenten figurerar lika mycket i den politiska processen som själva staten. Beslutet att skilja presidenten och staten åt och ge dem varsitt utrymme i analysdelen är ett försök att få läsaren att uppfatta både statens tydliga roll och presidentens starka inflytande på ett lättare och synligare sätt. I båda teoriavsnitten som förekommer exempel där fallet Vitryssland tas upp och bildar en integrerad del inom teorin. Avsikten med det är att redan i det relativt välbyggda teoridelarna om stat/president och civilsamhälle knyta an till uppsatsens fall, diskutera det och på så sätt göra övergången mellan teori och analysdel mer relevant och intressant. Att mer direkt härleda teoriavsnitten till fallet genom att ta upp Vitryssland där direkt ska uppfattas som ett försök att skapa en starkare enhetlighet kring uppsatsen.

Jag väljer även att ha med egna kommentarer i de båda teoridelarna såväl som i diskussionen. Kommentarer i teorin som vanligtvis dyker upp efter längre refererade avsnitt är tänkta att gynna läsaren genom att jag som författare försöker skapa en dialog mellan materialet och mina egna generella reflektioner. Betoningen ligger i att kommenterandet i första hand ska reflektera runt referenserna på ett objektiva och anspråkslös sätt och alltså inte skapa tankar om subjektivitet hos läsaren. Det är mina motiv för allmänna reflektioner i teoridelarna.

Min metodologiska plan syftar till att finna kausala teorier och genomtänkta idéer om vad som påverkar vad och varför (Teorell, 2007, s.44). Jag lägger stor vikt på att bestämma mina teorier för vad som orsakat utfallet i Vitryssland för att ha dessa som analysinstrument och att utgå ifrån i besvarandet av min frågeställning. Teorierna blir på så sätt väldigt relevanta för uppsatsen som helhet.

1.4 Material

Materialet som använts i denna uppsats består till största delen av vetenskapligt tidskriftsmaterial som behandlar demokratiseringsforskning och demokratiseringsteori. En del av artikelmaterialet behandlar direkt problematik kring post-kommunistiska studier bl.a. med fokus på stat och civilsamhälle som tillhör mina huvudfaktorer i uppsatsen. Såväl artiklar som behandlar fallet Vitryssland specifikt som artiklar med en mer generell fokus på östeuropeiska post-kommunistiska stater.

Materialet som byggt uppsatsen demokratiseringsteorier är till största delen hämtade från statsvetenskap C och kursen *democratization* vid Lunds universitet. *Democratization - A critical introduction* av Jean Grugel, *Electoral authoritarianism - the dynamics of an unfree competition* av Andreas Schedler, *Democracy toward consolidation* av Larry Diamond. Boken *Democratization - Theory and experience* av Laurence Whitehead har också en betydande del i arbetet med teorierna. Två ofta förekommande artiklar i teorierna kring civilsamhället och staten/presidenten är *The accidental dictatorship of Alexander Lukashenko* av Andrei Sannikov och *Authoritarian state building and the source of regime competitiveness in the fourth wave the cases of Belarus, Moldova, Russia and Ukraine* av Lucan A. Way.

Uppsatsens empiri som fokuseras på stat/president och civilsamhälle bygger på ett urval av vetenskapliga artiklar som behandlar området för post-kommunistiska studier. Det faktum att jag tagit med ett hyggligt brett artikelunderlag i min empiriska del anser jag vara en fördel då det skänker uppsatsen en god reliabilitet. Artikelunderlaget anser jag även bidra med relevans för ämnet och uppsatsen i stort.

1.5 Avgränsning

Mina motiv till avgränsning i uppsatsen kan tydliggöras på följande sätt. Att ringa in själva demokratiprocessen var för mig ett huvudfokus från början. Genom litteraturläsning och övervägande kändes det relevant att fokusera på ett par kontinuerliga element i en demokratiseringsprocess. Framförallt gjorde Grugels beskrivning av det begränsade utrymmet

som gav det civila samhället i auktoritära regimer det intressant att spåra vidare på temat om det civila samhället. Den auktoritära regimens hållning förklarar också varför civil aktivism blir så mycket mer uppmärksam och synlig under auktoritärt styre än i demokrati (Grugel 2002:114) skrev hon och det blev för mig en starkt och meningsfull anledning att undersöka förhållandet för det vitryska civilsamhället. Även beslutet om att analysera staten som en av faktorerna inspirerades av Jean Grugel. Demokratisering betyder, skriver Grugel, överordnat allt att bygga en demokratisk stat, om det inte alltid står klart vad det innebär att göra just detta (Grugel 2002:68). Staten som maktapparat, staten som styrinstrument argumenterar jag för är en viktig komponent i att kunna förstå hur ett land ser ut. Genom min inläsning på fallet blev jag sedan undan för undan mer övertygad om att presentera presidentrollen som en egen förklaringsfaktor eftersom denna post i Vitryssland är ytterst svår att separera från någon del av det politiska livet. Problematiken kring att bortse från president Lukasjenka var allt för stor, samtidigt som värdet av att ha presidenten med kändes högt. Vad gäller den tidsmässiga aspekten så ligger uppsatsens fokus på hur situationen ser ut i landet idag. Uppsatsens empiri och analys är tänkt att behandla Vitryssland från och med självständigheten 1991 och framförallt från och med det första fria valet 1994 och fram till idag. Historiska händelser är säkert av vikt för att förstå vad som sker idag men med tanke på uppsatsens utrymme så har jag valt att inte fokusera mer på historik än på den tilltänkta avgränsningen från och med självständigheten 1991 och framåt.

2. Teoridel Stat/President

Teori:

2.1 Demokratiseringsprocess

– staten/President

Inledningsvis är det viktigt att definition av stat och regim görs och hur åtskillnaden mellan dessa ser ut. Inte minst eftersom att dessa används rikligt i detta kommande stycke såväl som i hela uppsatsen. Min definition är hämtad från Lucan Way som i sitt kapitel i Andreas Schedlers bok *Electoral Authoritarianism* beskriver detta. ”*Regime typically refers to the producers that regulate*

access to the state power”(Way 2006 i Schedler: 169). Med andra ord så fungerar alltså regimen som ett slags reglat på hur tillgången på statlig makt ser ut och används. Regimens kontroll kan också tänkas ligga i vilken utsträckning man från regimen sida väljer att producera makt genom staten som just maktresurs. I definitionen av staten säger Way:”*The state is most often understood as the apparatus used for the exercise of public power. The state is typically thought of as much more permanent entity than the regime*” (Way 2006 i Schedler: 169). Staten fungerar som den enhet vilken man utövar makt igenom. Den apparat som används vid offentligt maktutövande. Typiskt för staten, enligt Way är också att den som enhet kan ses som en mycket mer permanent sådan än regimen. Avslutningsvis nämner även Way svårigheten med att hålla isär stat och regim. Trots att det alltid kan bli konceptuellt åtskilda, så varierar det dramatiskt i vilken grad det går att skilja dem åt rent empiriskt hävdar Way. Det finns säkert anledning att reflektera mer och löpande över staten och regimen interagerande, men jag har inte för avsikt att göra en mer djuplodande åtskillnad då jag inte anser det berika uppsatsen i någon högre grad.

Jean Grugel diskuterar med fokus på auktoritära stater hur man använder sig av manipulation och rädsla i sina försök att marginalisera oliktankande. Grugel nämner det som ett brutalt sätt att styra och hur staten tack vare sitt monopol på våld är kapabla att påverka folket i den riktning som man önskar (Grugel 2002: 68). William Case Redogör i sitt kapitel *Manipulative skills: How do rulers controll the electoral arena?* I Andreas Schedlers *Electoral Authoritarianism*, hur ledare, tidigt börja införa begränsningar i den civila friheten i syfte att kunna kontrollera val. Case exemplifierar till största delen med olika typer av asiatiska auktoritära regimer där det civila utrymmet kraftigt beskurits som i Burma där endast en dagstidning tillåts, den statligt ägda *New Light of Myanmar*, och där icke-licensierat bruk av Internet, kopiatorer, faxar resulterar i hårda straff (Case 2006 i Schedler: 95-99). Mina tankar kring detta hårda politiska tryck på ett samhälle ger upphov till bilder av ett stort täcke som läggs över befolkningen. Både i syfte att stänga in och kontrollera. Ju större civil kontroll desto större möjlighet att kunna reglera befolkningen blir mitt resonemang. Ett viktigt mål för auktoritära stater är att skapa en form av civil apati i samhället och i sin strävan att uppnå denna apati använder staten i sin makt och sin kontroll sig av vad Grugel kallar för “Hjärntvättning” av folket. Sett ur ett demokratiskt perspektiv blir detta såklart en motpol till de krafter som verkar för demokratisering. Larry Diamond förutspår att en fungerande demokrati inte heller kan existera så länge statens eliter kontinuerligt inte accepterar ett system byggt på lagar och förordningar där en legitim opposition tillåts och erkänns (Diamond

1999: 173). Detta klagörande av vad man kanske skulle kunna kalla för kontrakt mellan stat och medborgare behöver definitivt vara starkt påverkat av framförallt respekt för folks autonomi från statens sida. Utan en sådan tidig förutsättning kan jag möjligen tänka mig att chansen för demokrati riskerar att spolieras. I Vitryssland är enligt Andrei Sannikov de nationella och officiella valresultaten inga pålitliga indikatorer för någonting. Vad som däremot går att identifiera som en orsak till detta är att Vitrysslands demokratiska koncept såsom parlament, val, folkomröstningar, oberoende rättsväsende och press har förlorat sin mening (Sannikov 2005:85). För att kunna förändra ett samhälle från auktoritärt till demokratisk innebär det i de flesta fall en vidsträckt förändring av staten. Grugel diskuterar en stat som är tvungen att öppna upp sig för att möjliggöra en brytning med sitt förflutna och en förändring av den gamla kultur som inneburit en stängd och hårt kontrollerad statlig verksamhet och även omöjliggjort existensen av ett vitalt civilt samhälle (Grugel 2002: 205-206). En viktig poäng att belysa, just att bryta med den stängda politiska kulturen med inbyggda instrument för att exkludera folk snarare än att ge de tillträden. Ezra Suleiman tar i sitt kapitel i boken *transiton to democracy* upp bilderna och typerna av de östeuropeiska stater som till stor del kännetecknades av en undertryckande stat vars huvudinstrument utgjordes av en stor politiserad och maktfullkomlig byråkratisk apparat (Suleiman 1999 i Anderson: 162). Grundläggande för dessa post-kommunistiska samhällen är ett de enligt Lucan Way bygger på tre starka kapaciteter, stark statlig kontroll av makt, centralstyrd och mäktig elitorganisation och ett "know how" (En kunskap om hur i det här fallet politiken ska bedrivas). Detta kan sägas utgöra byggstenarna i hur ett icke-demokratisk styra kan se ut. Att behärska dessa delar av politiken kan ge en direkt påverkan på hur på vilken grad av politisk konkurrens och öppenhet regimen önskar för att kunna ge ett skenbart intryck av demokrati men samtidigt genom administrativ och materiel resurskontroll ge alla möjligheter till statens maktelit att fortsätta att behålla sin hegemoniska ställning (Way 2005: 235). Definitionen av statlig auktoritär maktkontroll grundar sig enligt Way på dimensionerna omfattning, kontroll och storlek. Utkomsten av denna maktkontroll baseras på att den statliga eliten i hög grad kan lita på att deras underlydande omsätter deras order i att bannlysa opposition och rigga upp gjorda val. Samtidigt står dessa maktdimensioner som jag tagit upp också i inbördes relation till varandra. Way menar att en hög grad av statlig kontroll står överordnat både brist på "know how" och en svag elitorganisation eftersom den statliga kontrollen är så stark att den i gengäld kan kompensera svagheter på de andra två områdena och genom sin starka maktfullkomliga kontroll

över dessa områden kan förhindra politiska avhopp. Den statliga kontrollen över ekonomin kan också här ses som ett effektivt och mycket slagkraftigt verktyg i statens kamp mot att kontrollera och bestämma oppositionens finansiering. Med det påståendet argumenterar Way för att den mycket begränsade privatiseringen av ekonomin i Vitryssland gjort det lättare för president Lukasjenka att upprätthålla sin kontroll över landet även vid de tillfällen då statens informella elitorganisation inte besuttit någon vidare styrka (Way 2005: 237). Way menar också att det som avgör huruvida den auktoritära ledaren lyckas behålla sin maktposition är i hur stor omfattning han eller hon har en oinskränkt kontroll över frågor och förehavanden i landet. Därför är det som nämnt tidigare alldeles speciellt viktigt för regimen, menar Way, att behålla makten över ekonomin i så omfattande grad som möjligt för att i första hand förhindra uppkomsten av en opposition. Skulle det däremot existera en betydande privat sektor utanför statens kontroll skulle läget vara betydligt mer gynnsamt såväl för oberoende press som för opposition (Way 2005: 235). Ekonomin är såklart en stark och inflytelserik samhällslig kanal som utan tvekan skapar effekter på politiken och mångfalden inom den. Men även om bristen på ekonomiska resurser inom den privata sfären i de auktoritära staterna ofta är stor, så blir det ändå naturligt för mig att samtidigt ifrågasätta vad den obegränsade ekonomiska privata sektorn i västländerna får för effekter på press, media och politik. Kan inte en politisk likriktning med bland partierna och en massmedial sfär med få mäktiga ägare skönjas även i väst-demokratier? Lucan Way beskriver en rad östeuropeiska stater, däribland Vitryssland och deras förutsättningar för politisk utveckling genom ett par variabler som Way menar spelade betydelsefulla roller för landets väg mot demokratisering. För det första hade Vitryssland fram till självständigheten 1991 inte haft någon erfarenhet av demokratiskt styre. För det andra så dominerades de politiska posterna av forna sovjetrepresentanter med ambitioner att fortsätta vid makten även genom antidemokratiska metoder. Den tredje betydelsefulla variabeln var det faktum att banden till Västeuropa var svaga och steget till ett eventuellt EU-medlemskap ansågs som väldigt avlägset. Lucan Way betonar avslutningsvis också den robusta infrastrukturen av statlig makt och kontroll från forna sovjettiden som led i förhindrandet av en kaotisk politisk situation och eventuell statlig kollaps (Way 2005: 240-242). Det måste utan tvivel vara problematiskt att utan demokratisk erfarenhet, tankesätt och värderingsgrund gå från auktoritärt till demokratiskt styre och det måste följaktligen ställas höga krav på landets politiska elit att engagera hela den statsapparat i ett land som Vitryssland för att verka åt det öppnare och mer tillåtande hållet. Ways resonemang

trycker enligt mig på hur viktig ledarnas roll blir för att med hjälp av statens resurser sända ut föränderliga signaler till befolkningen om att demokrati är någonting positivt och på så sätt försöka påverka befolkningen att förändra sin syn.

Teori:

2.2 Demokratiseringsprocess

– det civila samhället

Det finns såklart skilda definitioner av idén över vad det civila samhället står för. Kärnan i definitionen som jag använder i min uppsats hämtar jag från Grugel, som beskriver civilsamhället som utrymmet mellan stat och individ (Grugel 2002: 93). Grugel fäster samtidigt också vikt vid att diskutera interaktionen mellan stat och civilsamhälle och drar i sitt resonemang om interaktionen mellan dessa slutsatsen att en demokratisk stat måste i så hög grad som möjligt representera hela sitt samhälle och så ofta som möjligt agera å deras vägnar. Det finns under inga omständigheter möjlighet för staten att agera enbart i syfte att skydda den dominerande klassen (Grugel 2002: 92). Ett idealistiskt sätt att beskriva demokrati och det Grugel tar upp känns nästan som en grundlag inom demokratisering. Laurence Whitehead ägnar i *Democratization Theory and experience* utrymme åt olika typer av innebörder för det civila samhället genom historien. Whitehead ger exempel som i den anglosaxiska traditionen som associeras med en sorts kontraktsteori och individualism och den tyska traditionen som historiskt sett höjer abstraktionsnivån genom sina huvudtänkare i Hegel och Marx. Thomas Hobbes förekommer också med en intressant teori. Hobbes menade att det civila samhället kunde ses som ett gensvar på det hot och faror som existerade i ett statslöst naturtillstånd medan Hegel synliggjorde en växande kommers och ett utrymme hyggligt fritt och oberoende från politik (Whitehead 2002: 70). Mina tolkningar av både tidigare och senare definitioner på civilsamhället är att det delar en gemensam punkt som i någon mån handlar om ett publikt utrymme att finnas i. En yta som varken tillhör stat eller som är ett element inom samhället utan som en fri och interagerande yta däremellan. Det är just den fria ytan mellan stat och civilsamhälle som är så väldigt viktig att upprätthålla och skydda i fall en demokratiseringsprocess ska kunna äga rum argumenterar Lary Diamond som även trycker på hur viktig medvetenheten är bland det civila samhället att det just

finns en fri och öppen yta att verka i för civila aktörer. Det behövs ständigt finnas en vetenskap om att institutionaliserade lagar och regler verkar för att skydda aktörer i civilsamhället för att ge dessa möjligheter att utvecklas (Diamond 1999: 221). Precis den typen medvetenhet finns det förmodligen skäl att tro på som en stark civil kapacitet. D.v.s. handlingsutrymme för att demokratiskt kunna agera och påverka de styrande. Laurence Whitehead diskuterar den värdefulla meningen med ett starkt civilt samhälle som en motkraft till den auktoritära staten och använder sig av de postkommunistiska samhällena som exempel i civila samhällens kamp för att vinna sina rättigheter. Whitehead beskriver civilsamhället som en rivaliserande kraft i auktoritära samhällen och beskriver dess innersta väsen i de post-kommunistiska samhällena med motivet att besegra totalitarism (Whitehead 2002: 70). Detta skulle kunna förklara varför vi upplevt en mer synlig aktivism i post-kommunistiska samhällen än vad vi ser t.ex. i stabila demokratier. Enligt Grugel spelar just det faktum att civilsamhället ges ett så begränsat utrymme i auktoritära stater stor roll och på det sättet blir effekterna av civil aktivism mer synlig när det väl inträffar (Grugel 2002: 114). Den mer radikala linje Grugel ger uttryck för går ut på att det civila samhällets roll innebär att transformera staten och inte bara så att säga "avlasta" den. Ett starkt civilsamhälle kan i kärnfulla drag beskrivas som ett samhälle där gränserna är vida och själva principerna för civil frihet är generellt accepterade, vilket gör att människor ges ett generöst utrymme att utveckla och försvara sin autonomi. Med den typen av förutsättningar för ett civilsamhälle är chanserna för demokratisering också betydligt större (Whitehead 2002: 69). Distinktionen mellan att avlasta och förändra i det här sammanhanget känns angelägen. Kanske också i redan konsoliderade demokratier där den demokratiska befolkningen tenderar till att bli lite för bekväm och ibland allt för snabbt avfärda lite mer aggressiva och kravfyllda protester som odemokratiska, istället för se det som en vital del av den demokratiska processen. En viktig skiljelinje eller splittring mellan stat och befolkning i post-kommunistiska länder har stått mellan nationell identitet i "*pro-Russian or pro-Western identity*". Samhällen som dessa brottas ofta med en politisk bakgrund som innebär frånvaro av demokratisk historia, svagt rättslig tilltro och ett svagt civilt samhälle. Denna situation har ofta skapat stora problem för opposition när det gäller att få större stöd bland medborgare. Detta gäller i synnerhet vad Lucan Way kallar "*colonial countries*" och som syftar på länder som varit under sovjetockupation under längre tid som t.ex. Moldavien, Ukraina eller Vitryssland. Just den uppdelade tvisten om nationell identitet har givit landets opposition färre potentiella anhängare än i länder som inte stått under långvarig ockupation av en annan stat, och

därmed inte blivit utsatta för samma grad av främmande makts påverkan(Way 2005: 240-244). Detta som Way tar upp blir ju självfallet, precis som sägs, mer framträdande i länder som t.ex. ingått i Sovjetunionen, och just uppsatsens fall, Vitryssland är extra viktigt med tanke på landets långvariga påverkan från Sovjet och numera Ryssland. En stark och populär “anti-regim-identitet” skulle på mer påtagligt sätt kunna påverka den statliga kontrollen, t.ex. genom en starkare känslomässig lockelse som skulle få folk att engagera sig på gatorna och rimligtvis också kunna övertyga statliga underlydande att inte ta samma självklara order från den centrala statsmakten och på det sättet göra det svårare för de styrande att manipulera val och kanske inte ha samma chanser att fortsätta täta den regimvänliga nationella identiteten(Way 2005: 239). Sannikov problematiserar kring den Vitryska oppositionen och diskuterar andra experter som anser det finnas skäl för att hävda att oppositionen i Vitryssland uppträtt allt för splittrad och för “västvärlds-orienterat” för att kunna behålla sin effektivitet. Den oppositionella kraften som verkar ha lidit särskilt hårt just på grund av dess svaghet och splittring. Sannikov nämner den tyska analytikern Alexandr Rahr som i en intervju i den Vitryska tidningen “*Zvyazda*” (*the Star*) önskar en helt ny vitrysk opposition. Rahr beskriver den nuvarande oppositionen som att den distanserat sig från folket och allt för mycket koncentrerar sig på att samarbeta med väst på samma gång om man är oerhört kritiskt till allt som pågår i inom landet. Behovet av en konstruktiv opposition är stort, säger Rahr(Rahr 2006 i Sannikov: 85). En möjlig utgång i ett land som Vitryssland som lider under en väldigt stark isolering gentemot omvärlden kan utfallet förmodligen bli kontraproduktivt när oppositionen i sina försök att göra framsteg tar hjälp av väst. Att folket då i vissa fall kan vara benägna att vända sig mot krafterna som förespråkar frihet då man kanske upplever att de lyssnar mer på sina kompanjoner i de “okända väst” än på sitt eget folk.

3. Analysdel

Vitryssland och demokratiseringsprocess

3.1 Analys

– Staten

Med dessa besvärliga förhållanden för det civila samhället som beskrivits ovan är det svårt att föreställa sig en hög press på förändring utifrån på den vitryska staten. En statlig regim som under tiden från 1994 med President Lukasjenka vid makten utvecklats och gått från en konstitutionell demokrati med allmänna val till en stängd auktoritär stat (Marple 1999: 82). En av de mest grundläggande förutsättningarna för en demokrati borde vara en stat som respektfullt erkänner och lämnar fritt det område som Whitehead kallar för "the public sphere" där medborgare kan förenas, diskutera och verka autonomt (Whitehead 2002: 169). Den Vitryska staten kan inte sägas leva upp till något av dessa krav som ställs på en demokrati och de verkar inte heller ha intentionen att göra det. För att kunna ge en tänkbar förklaring till detta är det viktigt att rikta ljus mot några av de frågor som verkar vara överordnade andra inom den Vitryska staten. En av de stora motsättningarna mellan staten och en möjlig demokratisering är de kontinuerligt omfattande politiska åtgärderna från staten som syftar till att förhindra all form av civil aktivitet som på något sätt och på sikt skulle kunna innebära hot mot regimen. Effekterna av statens politik mot civilsamhället blir att det Whitehead kallar för "public sphere" aldrig får en chans att uppstå i praktiken. Denna typ av politiskt synsätt går också hand i hand med president Lukasjenkas ohejdade tanke på sin nästan egna privata stat där all form av politisk pluralism ses som ett hot mot hans styre (Eke, Kuzio 2000: 543). Det är intressant och relevant att koppla ihop detta exempel på intolerant styre som Lukasjenka och Vitryssland står för med Grugels diskussion om den totalitära statens huvudsakliga mål i att skapa apati inom det civila samhället för att på så sätt göra sig av med den tänkbara press utifrån som landets befolkning skulle kunna stå för (Grugel 2002: 68). Fallet Vitryssland synliggör en elit som varken respekterar ett

demokratisk konstitutionellt system eller erkänner en politisk opposition. Ur demokratiseringsperspektiv måste detta ses som allvarliga brister och även ses som ett sorts kvitto på graden av acceptans för demokratin hos det vitryska ledarskiktet som kontinuerligt begår övergrepp mot det privata och publika området inom civilsamhället (Eke, Kuzio 2000: 543). Problematiken kring våldet och övergreppen mot civilsamhället torde vara svår eftersom att det kärnfullt verkar slå mot just den viktiga uppbyggnadsfasen av den del av samhället där politisk medvetenhet är en förutsättning för att kunna skapa motstånd mot den rådande politiken. I de auktoritära statliga metoderna nämner Vitali Silitsky ett par av dem som speciellt viktiga i bevarandet av makten. Att underminera oppositionens organisatoriska kapacitet, tysta den oberoende massmedian, förstöra möjligheterna för "*nongovernmental organisations*" (NGO;s) och att skapa surrogatliknande institutioner för att på ett mindre riskfyllt sätt kunna simulera och manipulera den politiska processen. Silitsky poängterar att de vitryska ledarna möjligen kan antas avsky demokrati men även de inser att de åtminstone är i behov av att kunna visa upp en demokratisk fasad, ytterst symboliserad genom att påstå att de har legitimitet från allmänna val(silitsky 2006: 139). Silitsky knyter detta resonemang till en i sammanhanget huvudsaklig uppgift för en auktoritär stat, att utan att behöva ta till brutalt våld fortsätta med sina allmänna val och på samma gång säkerställa en odiskutabel vinst för den sittande diktatorn. I Vitryssland motarbetas de demokratiska tendenserna ständigt genom att starkt förvägra oliktankande. Detta har fått till följd att de demokratiska anhängarnas krav på demokratiska rättigheter formats till en subkultur isolerad från övriga delar av samhället genom den rädsla bland befolkningen för att delta som kontinuerligt späds på av regimen (Silitsky 2006: 147). Den auktoritära statsbildningen i forna östeuropeiska kommunistiska länder med Vitryssland som ett av de tydliga exemplen för denna konstruktion antas ha vissa generella strukturer. Inom området för detta är manipulering av valprocessen viktigt. Det handlar framförallt om påverkan från regimen i rösträkning och att förbjuda oppositionskandidater eller till och med hela oppositionspartier. Som ytterligare ett led i att stänga möjligheterna för oppositionen är monopolisering av media en faktor som snabbt resulterar i ytterst begränsat informationsflöde av oppositionens åsikter till befolkningen. Nästa steg som tidigare nämnts i uppsatsen är att bryta ner och försvaga den politiska oppositionen genom att inte ge möjligheter till finansiella eller organisatoriska resurser. Den slutgiltiga dimensionen för den auktoritära staten synliggörs i det som kan ses som syftet, att ta total kontroll över det verkställande parlamentet(Way 2005: 243). I en summering verkar Ways resonemang

visa på en stat som ju mer kontroll den har ju mer påverkanskraft har den på att forma samhället i en viss riktning och framförallt gör kontrollen det lättare att slå och bryta ner motstånd på tidigaste möjliga stadium.

Med statliga medel och makt återinförde presidenten de policys som gjort att majoriteten av befolkningen i Vitryssland känt sig trygga under Sovjettiden och som tagits bort under de tidiga övergångsåren från början av 90-talet. Eftersom att majoriteten av befolkning talade ryska återinförde Lukasjenka ryskan som officiellt språk i det offentliga livet och satte på så sätt effektivt stop för 'Belarusisation' ('vitryssifiering') av landet. Den statliga begränsningen och kontrollen av privat ekonomi samtidigt som Lukasjenka ingick avtal med Ryssland om egen handelsunion fick de Vitryssar som historiskt sett Ryssland som sin egen stat och som fortsatt ville ha kvar in illusion om detta en klar markering från regimen att det också var deras ambition. På samma sätt kunde tolkningen av att regimen återinförde den gamla sovjetrelaterade flaggan, tog tillbaka gamla sovjetiska historieböcker som glorifierade och pekade ut det sovjetiska systemet som kulminering i den Vitryska utvecklingen tydas. Signalerna som man från regimen håll konsekvent sände ut handlade om att skapa vital och positiv resonans i det "gamla Vitryssland" som den statliga regimen fortfarande ville se (Leshchenko 2008: 1421). En regim som i stort påminde om sovjets politiska konstellation förutom att den saknade ett dominant parti, vilket den fortfarande gör. De underordnade aktörerna (alla utom Lukasjenka) har mycket begränsade handlingsutrymmen vilket gör att de inte är kapabla att skapa ett eventuellt hot mot regimen. Lojaliteten bland medarbetarna inom den statliga apparaturen förblir hög så länge priset för att säga emot fortsätter vara besvärligt kostsamt (Gel'man 2008: 169). Kommunistledare styrde med framgång Vitryssland genom sin höga personliga auktoritet. Inte undra på då, skriver Gel'man, att den vitryska eliten inte såg någon anledning att distansera sig från Moskva både styrelsemässigt och rent relationsmässigt. Mina tankar avspeglas i olika tänkbara effekter av att mixtra med ett lands symbolik och vad det i en nation kan innebära på individplan och i det kollektiva Vitryska medvetandet. Symbolhandlingar som att återinföra en gammal flagga och historieböcker som så tydligt står för något speciellt känns väldigt uppenbart som ett försök att förändra tankar och upplevelser bland befolkningen om sitt eget land.

3.2 Analys

– Civilsamhället

Det Vitryska civilsamhället har sedan President Lukasjenka valdes till president 1994 kontinuerligt motarbetats och trakasserats. Den Vitryska regimens sätt att med brutala metoder krympa handlingsutrymmet för det civila samhället har varit framgångsrikt och fungerat som ett övergripande vapen i syfte att röja ur vägen, alla potentiella hot mot regimen (Eke, Kuzio, 2000: 540). Eke applicerar Vitryssland i sin diskussion om samhällets två sidor som står i konflikt med varandra i staten och opposition/civilsamhälle. Eke menar att uppkomsten av det Vitryska samhället rimligen bara har kunnat uppstå genom att en av de två sidorna raserats, och i det här fallet den Vitryska oppositionen eller civilsamhället (Eke, 2000: 542). Detta resonemang vittnar helt utan tvivel om hur lite politisk pluralism som tillåts, och det ger kanske också en förståelse i hur nära sammanlänkat regimens metoder mot progressiva krafter i civilsamhället är med kraftlösa tillståndet för en opposition utan resurser. Sedan Presidentvalet 1994 har över fyra tusen människor fängslats av politiska skäl och ett brutalt polisvåld utövats mot prodemokratiska krafter i landet (Sannikov, 2005: 85). Den bestämda och mycket systematiska taktiken från den vitryska regimen i att bekämpa och splittra civilsamhället på ett så tidigt stadium att det inte lyckats skapa någon styrka eller identitet har varit framgångsrik i kampen mot att förhindra ett slagkraftigt civilsamhälle i landet. Genom att inte tillåta någon som helst bas för progressiva rörelser har staten effektivt lyckats förhindra existensen av motkraft till dess auktoritära styre (Whitehead, 2002: 70). Mina reflektioner speglar det som Whitehead beskriver och får den vitryska regimen att framstå som en statsmakt, vilken i det närmaste har försökt att stänga det offentliga område som eventuellt skulle kunna mobilisera motstånd. De reella möjligheterna för det civila samhället och civil aktivitet är små och begränsade, i grund och botten eftersom det helt saknar ett nödvändigt, lagligt skydd. Inga av kriterierna för en erkänd opposition, ett rättsligt skydd eller en öppen yta för civila auktioner som Larry Diamond beskriver uppfylls för att en demokratisk utveckling ska vara möjlig (Diamond 1999: 173). Vitali Silitsky koncentrerar sig i artikeln *Belarus: Learning from defeat* från 2006 bl. a. på hur civilsamhället agerat och vilka lärdomar som oppositionen bör ta av det senaste presidentvalet som gick 2006. Silitsky beskriver uppkomsten av en ny form av spontan organisering från aktivister och medborgare och hur dessa

agerat utan några tydliga direktiv och utan någon tydlig samordnare. Bristen på politisk erfarenhet och därigenom svårigheten att identifiera sig med någon speciell rörelse, parti eller ledare var tydlig under protesterna i samband med detta val diskuterar Silitsky. Samtidigt betonas de civila insatserna för att nu hålla själva stämningen och andan från dessa kraftfulla demonstrationer vid liv genom lokal organisering och privat resursmobilisering för att sprida idéer och information genom det civila samhällets kanaler såsom Internet och på gatan(Silitsky 2006: 147). Det Silitsky skriver visar ändå på den förvånansvärt starka mobiliseringen och den civila aktivitet vars inneboende kraft nästan utan möjlighet att kanaliseras ändå högljutt visat sig i samband med 2006 års val och som möjligen ser ut att växa sig större, men som då kanske kräver en mer omfattande organisering. Lucan Way beskriver i samband med folkomröstningen 1996 på ett annat sätt också splittringen och förvirringen inom den Vitryska oppositionen där avsaknaden av en *“anti-Russian or pro-European Belarusian identity”* gynnade en konsolidering av enväldig makt till regimen. Detta innebar i ett annat steg att avsaknaden av ett reellt alternativ för en annorlunda nationell identitet gjorde det svårare för oppositionen att möta regimen idéer och att i denna kamp få med sig större grupper ur befolkningen(Way, 2005: 255). Ett bevis på att den redan så konsoliderade nationella identiteten är väldigt svår att politiskt möta och utmana utan att skapa en motsvarande oppositionell identitet som inte minst kan mobilisera folk emotionellt. Med fokus på presidentvalet 2006 kan inte det civila protesterna och aktiviteterna där sägas ha någon revolutionär prägel. Förvirringen kring vad målet med protesterna egentligen var gav anledning att ifrågasätta hela situationen skriver Vitali Silitsky som nämner oppositionsledarnas olika krav som förändrades och ena dagen krävde den centrala val kommitténs avgång för att andra dagen kräva att hela röstningen skulle ogiltigförklaras. Saker som skapade en desorienterad känsla bland protestdeltagarna på gatan(Silitsky 2006: 147). Detta resonemang känns väldigt angeläget i kampen för det vitryska civilsamhället i fråga om att kunna organisera sig. Svårigheterna att få ihop en enad och målinriktad protest synliggörs. Gel'man skriver att det trots en stark upplutning bland olika samhällssegment, mot en gemensam fiende, nominerande av sina kandidater inför valet 2006 och stödet från väst, så blev de ändå reducerade till bråkiga opponenter som lätt kunde kuvas av Lukasjenka(Gel'man 2008: 169). Troligtvis behövs en taktisk förmåga hos opposition och civilsamhälle att finna enighet kring något som dessutom kanske inte står som en av regimen starkaste sidor. Dock menar Silitsky att det som kan få en avgörande betydelse framöver är i vilken grad oppositionen lyckas egga sina anhängare och aktivister och potentiella

sådana och att i det försöket även vara beredda att stödja olika, skiftande typer av civila aktiviteter som inte nödvändigtvis är av politisk art men som kan bidra till att gynna och utveckla andan av motstånd mot de auktoritära politikerna. För även om besvikelsen över nederlaget för oppositionen i presidentvalet i Mars 2006 var stort så borde de politiska protesterna och den sociala aktiviteten ge anledningar att se med tillförsikt på framtiden. Och även om, argumenterar Silitsky, de auktoritära ledarna reducerat det som skulle ses som ett rättvist allmänt val till mer eller mindre meningslöshet så finns det ändå anledning för det demokratisk förespråkande att under rådande förtyck se möjligheter att kunna stärka den rörelse för förändring som önskar en framtid i frihet i Vitryssland(Silitsky 2006: 150). Intressant att notera att kraften från det civila trots allt verka finnas. Gel'man blickar över en vitrysk opposition som överlag varit väldigt svag vilket berott på avsaknad av både populära och brett kända oppositionskandidater. Med allt för få profilstarka organisationer och med misslyckade försök att attrahera befolkningen genom att väcka vitrysk nationalism till liv(Gel'man 2008 167-168). Den förflutna post-sovjetiska politiken i Vitryssland har påverkat stort i både elitistisk struktur och inom institutioner. Under den sovjetiska perioden upplevde landet ett starkt centraliserat system med liten lokal kännedom och med små möjligheter för ekonomiska aktörer(Gel'man 2008: 167). Vitryssland har inte heller sett samma sorts sociala kamp som t.ex. Moldavien Tadzjikistan eller Uzbekistan. Det har inte upplevt effekterna av ett modernt civilt krig som i Tjetjenien. Det har inga erfarenheter av att anamma europeiska strukturer vilket stora delar av befolkningen lägger sitt avlägsna hopp till, men som inom en närliggande framtid inte är att räkna skulle bli uppfyllt (Marples 2005: 904). Mina avslutande reflektioner i denna analysdel av det civila samhället i Vitryssland präglas av kluvna tankar inför det samhälle som verkar väldigt halvt i sin uppbyggnad och i sin mångfald. Ett civilsamhälle som egentligen aldrig tillåtits att leva sitt eget liv blir till en svår uppförbacke för den del av samhället som önskar att förändra den till något öppnar och vitalare samtidigt som underskottet på civil erfarenhet blir till fördel för regimen som fortsättningsvis vill hålla detta utrymme begränsat.

3.3 Analys

– President Alexander Lukasjenka

Vitryssland brukar räknas till ett av de mindre kända länderna bland de forna sovjetiska republikerna och kan förstås som en avvikande stat bland de övriga europeiska. David Marples beskriver Vitryssland som en stat som mer eller mindre förflyttats tillbaka till Sovjetimperiets dagar och vars president Alexander Lukasjenka ändrat landets konstitution i tre statligt arrangerade folkomröstningar, (1995, 1996 och 2004) vilket skenbart garanterat honom ett livstids presidentskap (Marples 2005: 895). Lukasjenka tog 1994 fyra över makten genom ett besegra landets dåvarande premiärminister Vyachaslau Kebich i landet första fria val. Premiärminister Kebich hade då suttit vid makten sedan landets självständighet 1991 (Way 2005: 244). Med en uppriven konstitution under former som långt ifrån är allmänt accepterade och med Ryssland som närmast allierad sjönk landet djupare in i det sovjetiska förflutna under President Lukasjenkas auktoritära styrelsesätt. Lukasjenka utnyttjade på ett skickligt sätt den post-sovjetiska "gråzon" som uppstod efter imperiets kollaps för att sätta Vitryssland i en tidsmässig isolation, vilket bestått (Sannikov, 2005: 75). Den isolation som fortfarande består och som Lukasjenka verkar vilja fortsätta ha kvar landet i. En plats varken kvar i det sovjetiska politiska systemet eller i det kapitalistiska. David Marples menar ändå att Alexander Lukasjenka i tiden före 1994 långt ifrån kunde förknippas med ett dåligt rykte. Lukasjenka uppfattades som en av de mer radikala underordnade i det dåvarande parlamentet som hade namnet "Högsta Sovjet", hade inga tydliga kopplingar till att vara anhängare av auktoritära styrmetoder och byggde sitt relativt goda anseende som "*KGB border guard*" på sitt ordförandeskap i parlamentets kommission mot korruption (Marples 2005: 895). Efter Lukasjenkas vinst 1994 började den nyvalda presidenten att stärka sin maktställning genom att framförallt dra fördel av alla de uppfyllda förväntningar om ett bättre och rikare liv som skapats hos de Vitryska medborgarna genom det kommunistiska sammanbrottet. I hopp om att slippa framtida politisk konkurrens förklarade sig den nya presidenten "vald av hela folket" och exkluderade samtidigt dåvarande partier från deltagande i det politiska livet (Sannikov 2005: 76-77). De två folkomröstningar som under Alexander Lukasjenkas ledning hölls 1995 och 1996 förändrade i grunden Vitrysslands maktmässiga strukturer, instiftade post-sovjetiska nationella symboler och flaggor, utnämnde ryskan till

officiella statsspråk och reducerade parlamentets kapacitet från 260 till 110 ställföreträdare. Vid 1996 års folkomröstning menar David Marples att kampen om makten kulminerar då oppositionen gör ett desperat försök att ställa presidenten inför rätta och som svar möts av en rysk intervention som avstyr konflikten och konserverar den politiska situationen i landet (Marples 2005: 896). En kraftig förändring kan tyckas, från den demokratiska möjligheten som val och folkomröstningar borde kunna stå som incitament för, till en väg som mer ser ut som auktoritär. Att Lukasjenka lyckades genomföra och vinna folkomröstningar som syftade att få till stånd en högt centraliserad konstitution med inskränkt politisk frihet var enligt Lucan Way en produkt av en mycket bräckligare och resurssvagare opposition än vad t.ex. grannländerna Moldavien och Ukraina men också tack vare en starkare autokratisk statskapacitet. Lukasjenka lyckades helt enkelt behålla den statliga makten i samma omfattning som tidigare genom att inte tillåta den grad av privatisering som genomfördes i Moldavien, Ukraina och Ryssland och behövde därför, till skillnad från sina grannländer inte klara av att stå emot en "quasi-oberoende ägarklass". Kombinationen av den påstådda folkliga enigheten och bevarandet av den statliga makten gjorde lättare för presidenten att förhindra politisk oenighet eller avhopp hos sin elit även i avsaknad av en stark formell och informell politisk organisation (Way 2005: 245-255). Återigen en viktig poäng som bör uppmärksammas i samband med uppsatsens fall. Just det intakta statliga ägarmonopolet som regimen besitter kan förmodligen räknas till en hörnsten i statsbygget. Natalia Leshchenko diskuterar de nära relationerna till Ryssland som en möjlig orsak till att Lukasjenka lyckats behålla makten och stabiliteten i landet så intakt och argumenterar för att de nära kontakterna med Ryssland utan tvekan givit Lukasjenka och hans regim politiska och ekonomiska fördelar. Men det i sig ger inte svaret på frågan i tvisten om Vitryssland, dess stat och befolkning fortsätter att leva i den ryska mentaliteten och på sovjetiskt vis menar Leshchenko som hävdar att den enda logiska följden av det, hade varit att man behållit samma ledarskikt som styrde landet under sovjettiden, vilket inte inträffade. Det finns även ett par faktorer inom den vitryska staten som bottnar i frånvaron av sovjetisk socialism och som motsäger detta. Det existerar inget styrande parti, makten är helt och fullt centrerad till en person och inte inom ett kollegium, ekonomin är inte fullskaligt planerad och den statliga ideologin märkbart ickekommunistisk. Vidare hävdar Leshchenko därför att regimen inte kan ha använt socialism som en säker ritning för regimutveckling men i en mer begränsad mening som konstruktionsmaterial i sitt regimbygge (Leshchenko 2008: 1430). Den gråzon som Lukasjenka

placerat Vitryssland i stämmer kanske även i ideologiskt avseende då den statliga regimen varken tillhör det traditionella socialistiska eller anammat det liberala styrelsesättet. Den verkligt hållbara alternativa förklaringen till källan för regimmässig stabilitet finner Leshchenko till stor del i regimen kraftiga maktutövande, begränsade informationsflöde, systematiska jakten på oliktankande, våldet mot politiska motståndare och bristen på yttrandefrihet. Alla de faktorer som tillsammans med säkerhetsstyrkornas ständiga närvaro skapat gynnsamma förhållanden för en utbredd rädsla i Vitryska samhället (Leshchenko 2008:1429–1430). Effekterna av detta solida regimbygge visade sig med all önskvärd tydlighet i senaste presidentvalet 2006. Lukasjenka själv, avstod då i hög grad från en egen personlig kampanj och lät istället sin massiva administration och sin massmediala apparat som regimen propagandamaskiner arbeta för presidentens räkning. Statstelevisionen basunerade ut sitt traditionella innehåll men demoniserade och misskrediterade också på nya starkare sätt och med ännu tydligare övertoner oppositionens revolutionära ambitioner (Silitsky 2006: 144). Sannikov diskuterar om inte Lukasjenkas regim förvandlat Vitryssland från auktoritär till totalitär stat till sin natur och visar på att den totalitära statens viktigaste element finns på plats: En ledare som är besatt av att ha fullständig kontroll över alla delar av livet inom nationen, den fullskaligt centrerade makten, monopolet övermassmedia i kombination med det mycket strikta censorskäpet och den lovprisande propagandan för ledaren och regimen. Dessutom det beräknande sättet att välja och förändra landets historieskrivning där nationella milstolpar som inte uppfyller regimen önskan helt enkelt döljs eller tas bort, jakten på såväl interna som externa fiender, terrorn mot och förnekandet, av en legitim opposition (Sannikov 2005: 76). Presidentens eller ledarens inverkan i det vitryska samhället verkar vara närmast ännu större nu än tidigare. Kanske just för att landet gått från en tid med en högre utomnationell makt som styrde till självständighet och nu Lukasjenka. När landet blev självständigt försvann vissa delar av det kommunistiska förflutna men utrymmet och traditionen låg kvar som en möjlighet för att fortsätta styra hårt auktoritärt och centralstyrt. Möjligen är det vad som Lukasjenka lyckats utnyttja.

4. Resultat och slutsatser

Efter att ha studerat Vitryssland finns nu möjligheten att se mönster i demokratiseringsprocessen. Med variablerna stat och civilsamhälle och presidentskap för ögonen går det utan tvekan att spåra en trend av demokratisk underskott i de båda. Med ett civilsamhälle som är inkapabelt att sätta tryck på staten med krav på förändringar av det auktoritära styret blir det svårt att inom överskådlig framtid se snabb förbättring och ökning av civila rättigheter för det Vitryska civilsamhället. En mycket problematisk sak i sammanhanget, förutom det väldigt stängda politiska klimatet är att den Vitryska staten i stor utsträckning lyckats skapa den form av civil apati som jag tidigare nämnt i min uppsats. Den nästan hjälplösa situationen som Lukasjenka och hans regim skapat inuti i landet och som drabbat det civila samhället väldigt hårt gör det ännu svårare att tro på en vändning i det politiska läget från auktoritärt till demokratiskt. Det verkar vara så att en hård och lång väg återstår att vandra innan det civila motståndet mot regimen lyckas skaffa sig det nödvändiga utrymme som krävs för att kunna ge och mobilisera en stark motkraft. Precis som Silitsky beskriver så behöver oppositionen i landet skaffa sig nya sätt att möta och utmana Lukasjenkas regim på, särskilt som det protester som ägde rum vid presidentvalet 2006 visat sig vara relativt verkningslösa. Silitsky dömer ut oppositionsledarnas idéer som tomt prat och kritiserar bland annat förslag om att belägra Presidentens palats eller fästning för att försöka få till en fördjupad kris inom regimen som en ursäkt för oppositionsledarna inte skulle ha några som helst konkreta idéer om vad som behövs göras. Detta visar, enligt Silitsky, på hur bristfälligt det strategiska tänkande är inom oppositionen (Silitsky 2006: 148).

President Lukasjenka gärningar som president har inneburit svåra bromsklossar för landet och också försatt Vitryssland i karantän avskilt från viss typ av samhällslig utveckling. Jag tänker på det fria och medborgerliga rättigheter, vilka människor från ett demokratiskt samhälle med ett demokratiskt förflutet nästan tar för givet. Att uttrycka, debattera, göra motstånd, protestera och demonstrera. Element som kärnfullt rymms inom i demokratins innersta krets. Skulle vi plocka av dessa möjligheter ifrån oss själva, skulle det förmodligen bli väldigt mycket svårare för oss att hitta politiska verktyg för att förstå, kommunicera och aktivera oss i den politiska processen. Lukasjenka lät aldrig det Vitryska politiska klimatet andas innan han påbörjade sina ansträngningar att snabbt återinföra landet på den auktoritära styrelseformen igen efter den lilla

springan av demokratiskt ljus som uppstod efter självständigheten 1991 och fram till och med det första allmänna valet 1994. Presidenten lyckades genom staten att återföra fokus på de kollektivistiska idéer som präglade den tidigare Sovjetiska -vitryska staten och sen på ett nyare sätt presentera dem i nationella termer. Lukasjenka har kanske till och med lyckats skapa en ny nationell identitet genom att projicera sovjetiska anti-liberala värderingar på den vitryska nationaliteten (Leshchenko 2008: 1430-1431).

Vitryssland är med ryktet om att vara Europas sista diktatur ett anmärkningsvärt exempel på uttrycket "the winner takes it all" i en elitistisk konflikt. En relativt okänd populist och KGB-underordnad vinner det första (och till dagens datum det sista) fria valet. 1996 inför han en ny konstitution som förvandlar det nationella parlamentet till en mindre grupp nickedockor, förtycker och i vissa fall förbjuder oppositionella politiker och partier, massmedia, NGO:s och, avskaffar alla former av gränser för sitt presidentskap vilket resulterar i ett triumferande återval 2006. Svagheten i alla segment elitmässigt och institutionellt ledde till en väldig osäkerhet och svårighet att kunna förutse skeenden vilket konsekvenserna av de institutionella förändringar som gjorts under Lukasjenkas regim visar. Paradoxalt nog blev det första val som 1994 sågs som det första fria och rättvisa valet också det första steget mot en ny diktatur (Gel'man 2008:167–168). President Lukasjenka har organiserat upp den Vitryska staten med mycket lite tolerans och snarare byggt in ett ännu starkare förtryck än vad det sovjetiska arvet lämnade kvar vid självständigheten 1991. Regimen har kärnfullt använt staten för hårt kontrollerande och förtryckande offentlig maktutövning som ett vapen mot framförallt oliktankande och tendenser offentligt som kan tänkas vända sig emot eller ifrågasätta landets politik. Manipulering och förtyck mot civila fri och rättigheter, fri press, rättvisa val, fri åsiktsbildning och demonstrationsfrihet är signifikativa exempel på hur den vitryska staten handlar för att bevara makten och i det avseendet verkar Alexander Lukasjenka vara den främsta regissören och taktikern bakom regimen manövrar. Genom att hålla den typen av politisk aktivitet inom landet nere lyckas den regimen förhindra att eventuellt missnöje lyckas kanalisera och organisera sig. Den typen av civil aktivitet slås med andra ord ner innan den hinner växa upp.

Det civila samhället utan tidigare erfarenhet av demokratiska fri och rättigheter har svårt att hitta fotfäste innan marken under deras fötter rycks bort av staten som allra helst ser att de inte existerar någon civil aktivitet av oliktankande politisk art. Det pågår en kamp för att blåsa liv i det utrymme mellan stat och individ där ett civilsamhälles naturliga utrymme finns, men också

pågår en kamp för att lyckas samla och förena det spretiga civila motståndet och de oppositionella politikerna i något som framöver skulle kunna likna ett demokratiskt alternativ till Lukasjenkas auktoritära regim. Där är samarbete och förståelse mellan varandra säkert en väldigt viktig punkt men att forma en nationell identitetskänsla inom det civila samhället för att emotionellt kunna loka till en mobilisering av motstånd verkar vara lika viktigt.

De tre analyserade förklaringsfaktorerna i uppsatsen bildar tillsammans en politisk triangel som väl kan ge en överskådlig blick på fallet Vitryssland och dess politiska klimat. Fördjupandet i civilsamhälle, stat och presidentskap svarar mot syftet i frågeställningen, d.v.s. ge ett svar på hur vi kan förstå Vitrysslands politiska utveckling och vilken inverkan dessa tre faktorer haft under den postsovjetiska perioden.

5. Referenslista:

Böcker

Case, William 2006: *Manipulative skills: How do rulers control the electoral arena?*, i Schedler, Anderas (Red). Electoral Authoritarianism: The dynamics of unfree competition. Boulder, Colo. : Lynne Rienner, 2006

Diamond, Larry, 1999. *Developing Democracy – Toward Consolidation*. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press

Grugel, Jean, 2002. *Democratization – A Critical Introduction*. Basingstoke: Palgrave.

Marples, David R. 1999. *Belarus : a denationalized nation*. Amsterdam : Harwood Academic Publ., 1999 Engelska 139 s.

Suleiman, Ezra 1999: *Bureaucracy and democratic consolidation: Lessons from Eastern Europe*, i Anderson, Lisa (Red). Transitions to Democracy. New York: Columbia University Press.

Teorell, Jan -- Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber. 296 s.

Way, Lucan 2006: *Authoritarian failure: How does state weakness strengthen electoral competition*, i Schedler, Anderas (Red). Electoral Authoritarianism: The dynamics of unfree competition. Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 2006

Whitehead, Laurence, 2002. *Democratization: Theory and Experience*. Oxford: Oxford University Press.

Artiklar

Eke, Steven M., Kuzio, Taras 2000. "Sultanism in Eastern Europe: the socio-political roots of authoritarian populism in Belarus", *Europe-Asia Studies*; May 2000, Vol. 52 Issue 3, p523-547, 25p

Gel'man, Vladimir 2008. "Out of the frying pan, into the fire? Post-Soviet regime changes in comparative perspective", *International Political Science Review*; March 2008, Vol. 29 Issue 2, p157-180, 24p

Leshchenko, Natalia 2008. "The national ideology and the basis of the Lukashenka regime in Belarus", *Europe-Asia Studies*; Oct. 2008, Vol. 60 Issue 8, p1419-1433, 15p

Marples, David R. 2005. "Europe's last dictatorship: the roots and perspectives of authoritarianism in 'White Russia' [Belarus]", *Europe-Asia Studies*; Sept. 2005, Vol. 57 Issue 6, p895-908, 14p

Rahr, Alexander 2006. "Belarus: Learning from defeat", i Schedler, Andreas (Red). *Journal of democracy*: October 2006, vol.17 Issue 4, p 138 - 152. The Johns Hopkins University Press.

Sannikov, Andrei 2005. "The accidental dictatorship of Alexander Lukashenko [in Belarus]",

SAIS Review of International Affairs; Winter-Spring 2005, Vol. 25 Issue 1, p75-88, 14p

Silitsky, Vitali 2006. "Belarus: Learning from defeat", *Journal of democracy*: October 2006, vol.17 Issue 4, p 138 - 152. The Johns Hopkins University Press.

Way, Lucan 2005. "Authoritarian State Building and the Sources of Regime Competitiveness in the Fourth Wave: The Cases of Belarus, Moldova, Russia, and Ukraine", *World Politics*, vol. 57, no. 2, pp. 231-261.

Internet

www.freedomhouse.com

Fotnot:

Kursens litteratur innebär: Anderson 1999. Diamond 1999. Grugel 2002. Schedler 2006.